

MAKÓ VÁROS POLGÁRMESTERÉTŐL FROM THE MAYOR OF MAKÓ

ELŐTERJESZTÉS

Ikt.sz.: 1/185-1/2015/I

Üi.: Tóth Ferenc

Tárgy: Návay Lajos emlékévé

Melléklet:

Makó Város Önkormányzat Képviselő-testülete

MAKÓ

Tisztelt Képviselő-testület!

Csanád vármegye történetébe a Návay család örökre beírta nevét. A török kiűzése után a 18. század elején lassan újjáéledő vármegye első tisztségviselői között már ott találjuk e család tagjait. A következő több mint két évszázad alatt a Návay család tagjai számtalan közfunkciót töltöttek be vármegyéjükben. A hagyományt követte Návay Lajos is. Aljegyző, majd főszolgabíró, később alispán és 1905-1918 között országgyűlési képviselő, 1911-1912-ben a képviselőház elnöke lett.

A Návay család e legkiemelkedőbb tagja 1870. szeptember 19-én született az óföldségi családi kastélyban. Édesapja Návay Lajos (1842-1905), anyja báró Eötvös Ilona, báró Eötvös Józsefnek, az 1848-1849-es kormány közoktatási miniszterének leánya. Gyermekéveit az óföldségi és a gajdosi kúriában töltötte. Középiskolai tanulmányait a szegedi és a budapesti piarista gimnáziumban végezte, majd jogot hallgatott Budapesten és Berlinben. 1891-ben államtudományi doktorrá avatták, majd tanulmányai befejeztével hazatért, és Csanád vármegye tiszteletbeli aljegyzője lett. 1895-től tiszteletbeli főszolgabíróvá nevezték ki, két év múlva már Csanád vármegye főjegyzője. A vármegye székvárosa 1730-1950 között Makó volt. E tisztséget politikai megegyezés következtében nyerte el. A Návay család megállapodott a tisztséget betöltő Kristóffy Lajossal, hogy ha lemond főjegyzői címéről Návay Lajos javára, cserébe felajánlják neki Nagylak országgyűlési képviselőségét. Pályafutása korai éveiben került a Függetlenségi Párt vonzáskörébe. Az ellenzék táborán belül mégis a Nemzeti Párt programja állt hozzá legközelebb. Návayban ekkor érlelődtek meg politikai tevékenységének fő irányvonalai, amelyekhez élete végéig hű maradt. Támogatta a kiegyezést, a szép jövő biztosítékát a dualisztikus viszonyokban látta. Véleménye szerint az alkotmány az üdvös reformok alapja, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy bár az 1867-es kiegyezés megvédi a nemzetet és az ország fejlődését biztos alapokra helyezi, a munka még nincs befejezve.

Politikai pályájának első lépcsőfokait tehát a vármegyei tisztségek jelentették, ezek elnyeréséhez a Szabadelvű Párt támogatását vette igénybe. Párttagsága nem volt hosszú életű. Az általános választójogot megadni kívánó reformjavaslata körüli vita következtében, amelyben pártja támogatását nem élvezte, 1898-ban kilépett a pártból. Ez azonban nem jelentette azt, hogy csatlakozott volna az ellenzékhez. Igazán sem a Függetlenségi, sem a Szabadelvű Párt programjával nem tudott teljesen azonosulni, ezért lavírozott a két vezető párt között. Ezt olyan sikerrel tette, hogy a századfordulón már a kormánypártnak és az ellenzéknek is tervei voltak vele. Az 1901. évi képviselőválasztáson Széll Kálmán

miniszterelnök a nagylaki kerületben Návay Lajost kandidálta, Kristóffy József helyett. Jelöltsége azonban meghiúsult, de a régóta áhított alispáni tisztséggel vigasztalódhatott. Székfoglaló beszédében kijelentette, hogy nem kíván egyik politikai párt szolgálatába sem állni, tevékenysége során csak a megye javát fogja nézni. A nemzetiségek autonómia igényeivel szemben az összes nemzetiségnek a magyar nemzetbe való beolvadását tartotta egyedüli megfelelő végcélnek. Alispánsága alatt közigazgatási reformokat hajtott végre Csanád vármegyében. Szabályozta a jegyzők kötelező hivatali óráit, a községi jegyzők magánmunkálati díjait felülvizsgáltatta, és egységesen maximálta. Vármegyei rendeletekben szabályozta, hogy csak az mehetett el szabadságra, akinek nem volt munkahátraléka. A szociális ügyek rendezésére szegényügyi bizottságot létesített. Az iskoláztatás hiányosságait felszámolandó összeíratta a tanköteleseket, emellett igyekezett felszámolni az egyre terjedő alkoholizmust, ezért megtiltotta a tizenöt éven aluliak számára a kocsmák látogatását. Korlátozta a Marosban való fürdést, megbeszéléseket folytatott egy új kórház felépítéséről és a Maros folyó hajózhatóvá tételéről, ami máig sem valósult meg. A sztrájkoló munkásokkal többször személyesen tárgyalt, igyekezett megegyezést elérni. Alispáni tevékenységével elősegítette a vármegye gazdasági fejlődését. Közigazgatási reformjai következtében az ügyek intézése felgyorsult.

Az országos politikai élet eseményei a Csanád megyei pártéletet is átalakították. Az 1904 márciusában az újonclétszám emelése körül kibontakozott vita után megindult a Szabadelvű Párt bomlása. Ez Csanád vármegyében hatványozottan jelent meg, Návay Lajos az elsők között lépett ki a pártból. Alispáni hivatalát 1905 elejéig látta el, ekkor a battonyai kerület országgyűlési képviselőjévé választották. Választási győzelme után azt hitte, hogy a továbbiakban nem a vármegye gyűlés, hanem csak az országgyűlés lesz működésének színtere. Ám megválasztották a megyei alkotmányvédő bizottság elnökévé is. Az országos politikai helyzet gyorsan változott, 1906-ban újabb választásokat írtak ki, és Návay Lajos ismét a battonyai kerület képviselője lett. Az újonnan összeülő országgyűlés első napján Justh Gyula jóvoltából az országgyűlés alelnökeként kezdhette meg parlamenti tevékenységét.

1907 augusztusában, választókerületében tartott beszámolójában kiemelte a kereskedelmi és ipari alkalmazottak balesetbiztosításának fontosságát, a népiskolai törvénycikket, amely véleménye szerint nem csorbította a nemzetiségek jogait, és a cselédtörvényt, amelyet birtokos választói előtt nem kellett magyarázni és mentetetnie. Figyelmeztette kerülete nemzetiségi lakosait: *„ne legyen azért senkinek rosszabb dolga, mert tót, vagy román, de kérelhetetlen szigorral kell üldözni azokat, kik a magyar nemzeti állameszme ellen törnek”*. Bár Návay a koalíció egységét hirdette, a háttérben megkezdődött annak összeomlása. Felismerve a helyzetet, eltávolodott a koalíciótól. 1909-ben lemondott az országgyűlés alelnöki posztjáról. 1910-ben, a következő választásokon az újonnan alakult Nemzeti Munkapárt képviselőjelöltje lett Temesváron. A választásokon győzött, majd újból a képviselőház alelnöke lett. Korábbi választókerületével minden kapcsolata megszakadt, és különös viszony fűzte birtokai népéhez is. Az 1909-es Makói Újság egyik száma megjegyzi, hogy Földeákon egyetlen híve sincs, és a választási küzdelmek idején majdnem tetteleg inzultáltak. Félévig volt a képviselőház elnöke, ez idő alatt megpróbálta erélyesebben betartatni a házszabályokat. A képviselőházban az ellenzék obstrukcióba kezdett, majd az elnököt támadta. Návay nem merte vállalni az erőszakot, félt, hogy ez politikai pályafutásának végét jelentheti. Presztízse a Munkapártban emiatt jelentősen csökkent. 1912. december 31-ig maradt a Munkapárt tagja. 1913-ban Tisza került a kormány élére, ezután Návay a pártküzdelmekről eltávolodott. Csanád vármegyében ekkor röppent fel a hír, hogy megundorodott a közéletől.

Az 1914. június 28-i szarajevói merénylet és az első világháború kezdetét jelentő július 28-i hadüzenet után közéleti feladatokat látott el Csanád megyében. 1918 elejéig, amikor választójogi vita tört ki, megelégedett a háború keretei közé szorított segélyezési tevékenységgel. Hadik János közéleti miniszter lemondása után lehetséges utódként merült fel a neve. Az új állást nem nyerte el, sőt a megválasztott miniszter közéleti biztost nevezett ki Csanád megyébe, emiatt Návay sértődötten lemondott. Megjegyezte, hogy amit ő ingyen és a visszajelzések szerint jól végzett, azt most az új biztos *„automobilon és jó*

pénzért csinálja”. A harctéri vereségek és a nemzetiségi mozgalmak miatt jelentkező válság következtében a Wekerle-kormány lemondott. A király, IV. Károly ekkor olyan miniszterelnököt keresett, aki vállalta volna a délszláv kérdés megoldását. Az uralkodó Náway Lajosra gondolt, kihallgatáson fogadta őt, de ezt a megbízatást a gróf nem vállalta. 1918 őszére a radikális polgári és a szociáldemokrata párt a társadalom széles rétegeit mozgósította. Ekkor Náway Lajos még mindig ragaszkodott 1867-es elveihez és a monarchiához. Megdöbbenésére a nép már nem a középosztálytól várta sorsának jobbrafordulását, hanem a forradalom útjára lépett, és a Magyar Nemzeti Tanács 12 pontjéért lelkesedett. E folyamat megállításának érdekében a József főherceg által október 29-én miniszterelnökké kinevezett Hadik János kormányának belügyminiszter jelöltje lett.

Az 1918. október 31-én lezajlott őszi őrzsás forradalom győzelme után teljesen visszavonult földesbirtokosra. Keserűen jegyezte meg, hogy a Károlyi-kormány alig van olyan rendelkezése, amely őt nem szolgálja ki a nép gyűlöletének. A forradalmi hangulatban lévő földesbirtokosoktól féltette anyja, húga és annak gyermekei épségét, ezért védelmet és karhatalmat kért a községbe. 1919. január 30-án a forradalom híveinek egy támogató csoportja elűzte a csendőröket Makóról, így a Náway-kastély is védtelenül maradt. Családja és barátai többször kérték, hogy költözzön Budapestre, vagy meneküljön Aradra. A tanácsokra nem hallgatott, otthon maradt. Személye elleni helybeli támadásra tulajdonképpen a Tanácsköztársaság idején nem került sor, bár a kastély kertje mellett elhaladó proletárok gyakran öklükkel fenyegették meg, amikor a parkban sétált.

A román katonai alakulatok érkezésének hírére elrendelt túlhajtott rekvirálások miatt a makói nemzetőrség Vásárhelyi Kálmánnak, a városba vezényelt hadügyi politikai megbízottnak, az akkori tanácskormány helyi képviselőjének kommunista csapatát szétzavarta. 1919. április 23-án a városháza épületének erkélyéről, Vásárhelyi Kálmánt ledobták, a téren pedig a feldühödött makóiak agyonverték. A népitéletet végrehajtó személyek felkutatására a hírhedt Vörös Őrség terrorista különítményei érkeztek a városba. A gyanúsítottakon kívül túszoikat is vitték magukkal. Földeákról Náway Lajost, Náway Ivánt és Korchmáros Imrét vitték el. Eredetileg Náway Tamást szemelték ki, ő azonban a Tanácsköztársaság idején folyamatosan Budapesten tartózkodott. Így került a rabok közé a púpos, félig nyomorék Náway Iván, aki sohasem politizált.

A gyanúsítottakkal és túszókkal teli különvonat, amelyet később „Szamuely halálvonatának” neveztek, Hódmezővásárhely felé vette az irányt. Itt az állomástól nem messze kivégezték a makói gyanúsítottakat. A következő megálló Szentés és Csongrád érintése után Kiskunfélegyháza volt. 1919. április 29-én itt ért véget a két elhurcolt Náway élete. Kiss Béla szentesi főjegyzővel együtt kiszólitották őket a vagonból, majd „egy véstörvényszéknek sem nevezhető kihallgatás” után kegyetlen módon kivégezték őket. A gyilkosság után a három holttestet a félegyházi vasútállomás melletti kiserdőben temették el. Később, a proletárdiktatúra bukása után, 1919. szeptemberében a Náwayak holttestét hazaszállították Kiskunfélegyházáról, és a földesbirtokosok sírboltjában került örök nyugalomra. Kiss Béla sírja ma is látható a félegyházi Alsótemetőben.

Az események láncolata azonban itt nem ért véget. Az Arad környéki földesbirtokosok a francia katonaság támogatásával ellenkormányt kívántak létrehozni, és vezetésével Náway Lajost bízták volna meg. Ezért május 4-én felkérő bizottság érkezett Földeákra. Jelöltjük haláláról értesülve azonban visszautaztak Aradra.

Makó városa 1935-ben egy három alakból álló szoborcsoportot állított a szociálisan érzékeny, haladó szellemű politikusnak a városháza előtt. A történelem úgy hozta, hogy ezt a szobrot 1945-ben ledöntötték.

Az előbbieken felsoroltak alapján Weszelyné Véghseő Henrietta és Zeitler Ádám képviselők javaslatára és Náway Lajos emlékének, kultuszának őrzése okán Makó Város Önkormányzatának Képviselő-testülete a 2015-ös évet Náway Lajos-emlékévként nyilváníthatná.

Náway Lajos mind kiemelkedő politikai tevékenysége, mind emberi alakja miatt

megérdemelné ezt. Az emlékévet az önkormányzat, a múzeum, és a levéltár közös tevékenysége során lehetne igazán méltóvá tenni. A programok koordinálására javaslok felállítani egy szakmai alapokon álló ideiglenes bizottságot, akiknek tagjai díjazás nélkül látnák el feladatukat. Ennek tagságára a következő személyeket javaslom:

Elnök: Farkas Éva Erzsébet

Tagok: Dr. Orbán Imre

Gilicze János

Urbancsok Zsolt

Rozsnyai János

Dr. Halmágyi Pál

Zeitler Ádám

Karsai Ildikó

Tisztelt Képviselő-testület!

Kérem a fenti előterjesztés megvitatása után az alábbi határozati javaslat elfogadását!

HATÁROZATI JAVASLAT

Makó Város Önkormányzat Képviselő-testülete a 2015-ös évet Návay Lajos emlékének nyilvánítja, és az ezzel kapcsolatos programok koordinálására egy szakmai alapokon nyugvó, ideiglenes bizottság felállításáról dönt, amelynek a tagsága a következő személyekből áll:

Elnök: Farkas Éva Erzsébet

Tagok: Gilicze János

Dr. Halmágyi Pál

Karsai Ildikó

Dr. Orbán Imre

Rozsnyai János

Urbancsok Zsolt

Zeitler Ádám

Határidő: folyamatos

Felelős: polgármester

Erről értesítést kap:

- Makó város polgármestere
- Makó város jegyzője
- Polgármesteri Hivatal Kabinet Iroda
- Irattár

Makó, 2015. február 10.

Farkas Éva Erzsébet
polgármester